

SKUPINSKO DELO Z MLADOSTNIKI

NOVI KONCEPTI ALI LE NOV BESEDNJAK?

KONCEPTUALNA IZHODIŠČA

Ideja raznolikosti in pluralnosti je danes zelo razširjena, zato je za socialno delo zagotovo iz ziv prevzemati akcije in načine dela, ki zahtevajo odprto mišljenje in sodelovanje z ljudmi. Ko govorimo o odprtosti, takoj pomislimo na skupnostni pristop v socialnem delu, na sodelovanje z ljudmi v njihovem neposrednem življenjskem okolju, na najvišjo stopnjo participacije in vpletenosti uporabnikov (Žnidarec Demšar 2003). Skupnostna usmeritev v socialnem delu lahko prispeva k reševanju kompleksnih težav posameznikov, skupin in skupnosti. Ljudem hkrati omogoča, da izboljšajo kakovost svojih življenj in pridobijo vpliv na procese, ki nanje učinkujejo. Ta usmeritev socialnega dela je pomembno izhodišče prav na področju dela z otroki in mladostniki (*ibid.*).

Da bi lahko rekli kaj utemeljenega o tem, kako nov čas vpliva na mlade, »moramo poznati več kot le svoje strahove in mnenja v zvezi z mladimi« (Kern, Žnidarec Demšar 2002). Treba je upoštevati informacije iz prve roke, torej to, kar mladi povedo o sebi, o svojem doživljanju sveta. Tako lažje oz. razumneje določimo mesto lastnega delovanja.

Zato se mi zdi sodelovanje z mladimi zelo pomembno. Sodelovanje, ki omogoča mladostniku tako razviti kot razširiti formalno in neformalno mrežo, kot tudi sodelovanje, ki omogoči mladostniku spreminjanje v povezavi z njegovim okoljem, ki temelji na odprtem mišljenju, participaciji in udeležnosti (Medvešek 2004). Ena izmed ustvarjalnih možnosti je skupinsko delo z mladimi.

Kot poudarja Stritih (1992), je za razumevanje današnjih oblik in metod skupinskega dela potrebno vsaj skopo poznavanje zgodovine oz. okoliščin, v katerih se je skupinsko delo razvijalo. Zgodovino skupinskega dela v Sloveniji poskuša

avtor zaokrožiti v delu *Uporaba metod skupinskega dela v vzgoji, prevzgoji in terapiji* (1980), kjer ugotavlja, da se je tematika skupinske dinamike in skupinskega dela v učnih programih naših visokih in višjih šol pojavila šele v začetku šestdesetih let, se pravi kakšnih petnajst let po tistem, ko so bile te metode v svetu že množično uporabljene.

V starejšem delu Stritih (1980) navaja, da je za razvoj skupinskega dela v Sloveniji prelomno leto 1967, ko je inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani organiziral prvi izkustveni seminar skupinskega dela pod vodstvom dunajskega psihologa Otta Wilferta. Udeležili so se ga pet pedagogov, trije psihologi in socialna delavka. Leta 1968 je bil organiziran prvi trening skupinskega dela z domačimi strokovnjaki. Seminar je obsegal približno 25 ur pogovorov v mali skupini. V začetni fazi je precejšnja pozornost posvečena neozaveščenim hierarhičnim pričakovanjem članov in ambivalenci do avtoritete, pozneje pa je več pozornosti posvečene načinom komuniciranja in delovanju povratnih informacij. Do konca seminarja tako dobijo člani poleg osnovnih izkušenj skupinskega procesa in spoznanj o načinu pospeševanja potencialov skupine tudi nekaj izkustev o sebi in o nezavednih pričakovanjih, ki jih vnašajo v skupino.

Mesec (2003) ugotavlja, da se je v poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih po vzoru drugih držav pri delu sodelavcev višje šole za socialne delavce z mentorji in člani mladinskih klubov razvil socialnopedagoški vidik, ki je obsegal zlasti mentorsko delo z mladino. Za cilj dela z mladimi so tedaj opredelili polno uveljavitev položaja mladine kot samoupravnega subjekta in usposobitev mladih za uveljavljanje svojih interesov v okoljih, kjer živijo, na način samoupravnega dogovarjanja. Povedano drugače, za cilj tega dela so postavili emancipacijo mladih.

Inštitut za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani je pričel aplikativno raziskovalno delo na tem področju leta 1974. V tem okviru so izvedli akcijski in raziskovalni program terapevtske kolonije za otroke s psihosocialnimi in psihosomatskimi motnjami – Rakitna 1975 (Stritih 1978).

Mesec (2003) navaja, da je bila po prvi terapevtski koloniji na Rakitni leta 1975 organizirana še ena leta 1976 in dve na Pohorju, leta 1976 in 1979. V vse te kolonije so bili vključeni otroci z motnjami vedenja in osebnosti, s katerimi so delali nepoklicni prostovoljni vzgojitelji, študenti in dijaki pod strokovnim vodstvom. Vse kolonije so temeljile na enakih načelih, imele so enake smotre in uporabljale enake metode kot prva na Rakitni. Druga kolonija na Rakitni in prva na Pohorju (obe v letu 1976) sta bili izvedeni v okviru akcijskoraziskovalnega projekta »Prostovoljno preventivno in socialnoterapevtsko delo z otroki« (nosilec B. Stritih), tretja pa ni bila vključena v noben raziskovalni projekt.

V letu 1976 je bil v okviru drugega dela projekta »Nepoklicno, prostovoljno, preventivno socialno terapevtsko delo z otroki in mladino« (nosilec B. Stritih) izveden akcijskoraziskovalni projekt »Skupinsko učno-terapevtsko delo z učenci s specifičnimi težavami«, v letih 1977–1980 pa so delali s taborniki v okviru projekta Štepanjsko naselje (*ibid.*).

V februarju 1981 je bil na višji šoli za socialne delavce organiziran seminar skupinske dinamike (*sensitivity training*). Tako so začeli delati tudi v mladinskem klubu v Šiški. Akcijo so začeli brez togo začrtanih smernic, šele po določenem času so dopolnili koncept dela (Dragoš, Poštrak 1984). V letu 1984 so potekale Mladinske delovne akcije.

NAMEN RAZISKAVE

Z ugotovitvami raziskave sem poskušala odgovoriti na vprašanje, ali socialno delo šele danes uporablja parcipatorno-konstruktivistično prakso in krepitev moči na področju dela z mladimi ali pa lahko prepoznamo podobne načine oz. značilnosti skupinskega dela z mladimi že v obdobju 1975–1985, ko je v Sloveniji skupnostno in skupinsko delo z mladimi še posebej zaživel. S primerjalno raziskavo sem želela prepoznati načine in koncepte skupinskega dela z mladimi,

ki prevladujejo v tistem obdobju, in jih primerjati z današnjimi, ki sem jih povzela iz raziskave »Pomen socialnega dela pri sodelovanju z mladostniki v skupini« iz leta 2004.

METODOLOGIJA

Raziskava je bila kvalitativna in primerjalna. Podrobne izpiske iz poročil, zapisov raziskav in projektov v obdobju 1975–1985 sem obdelala kvalitativno. Uporabila sem postopek kodiranja; gradivo sem uredila in določila enote kodiranja. Sledilo je odprto kodiranje, prosto pripisovanje pojmov. Sorodne pojme sem združila v kategorije. V pomoč mi je bil kriterij, ki sem ga definirala že v začetku raziskave. Rezultate sem nato primerjala z rezultati raziskave iz leta 2004. Ugotavljala sem razlike in podobnosti v vodenju skupine mladostnikov, procesu skupinske dinamike, uporabi perspektive moči in metodičnih načel socialnega dela, raziskovanju uporabe socialnodelovnega odnosa, pridruževanja skupini, preokvirjanja in soustvarjanja razumevanja in dogovora. Še zlasti me je zanimal jezik socialnega dela.

BISTVENE UGOTOVITVE

Zdi se, da se koncepti socialnega dela pri skupinskem delu z mladostniki bistveno ne spreminjajo, le drugače jih poimenujemo.

V okviru procesa dela in skupinske dinamike se kljub drugačnemu poimenovanju faz skupinski proces in dinamika v skupini bistveno ne spreminjata. Otroci in mladostniki tako v letih 1975–1985 kot leta 2004 iz »začetnega stanja množice« oz. negovanja po Southgateu, kjer so v ospredju potrebe posameznika in spoznavanje, postanejo »skupina« tako, da gredo najprej skozi fazo, ki bi jo poimenovali kriza, kaos. Tej sledi »izboljšanje« (faza sproščanja), zrelost skupine. Pomembno je opažanje, da skupina potrebuje določen čas in da je potrebna potrpežljiva vztrajnost voditelja.

Voditelj je pomemben člen v skupinskem delu. V obdobju 1975–1985 so ga imenovali skupinovodja, pri tabornikih vodnik (kar se uporablja še danes). Naloge vodje ostajajo enake. Pomembna se je pokazala skrb voditelja za vključitev vseh, za dobro počutje članov, torej emocionalno vodenje, organizacijske naloge, mobiliziranje, animiranje,

vodenje organizacije in produkcije. Od začetne potrebe skupine po konkretnih rešitvah, navodilih in sklepih voditelja se njegova vloga zmanjša na koordiniranje in usmerjanje. Po določenem času začne skupina delovati kot celota in voditelj postane enakopravni član skupine. Voditelj vodi osebno, a ni vsevedoči, se ne kaže močnejšega, je pa zgled, ki olajša učenje socialnih veščin in sodelovanje skupine.

Demokratični način vodenja se v obeh obdobjih kaže kot prava pot, vendar je treba do njega šele priti. Avtoritarno vodenje je v začetku skupinskega procesa za člane najudobnejše. Ko pa se odnos spremeni, se je v letih 1975–1985 pojavil odpor članov do sodelovanja, v letu 2004 pa mladi svojega vpliva niso znali izkoristiti. Ugotavljam, da so otroci in mladi še danes usmerjeni v avtoritaren način dela. Že Lewin (po Strith 1992) je v svojih raziskavah primerjal vpliv demokratičnega in avtoritarnega vodenja šolarjev. Ugotovil je, da je mogoče avtokratski način posamezniku vsiliti, demokratičnega pa se mora naučiti. Za demokracijo in samoiniciativnost mladih je potreben čas. Mladi bodo aktualizirali svoj vpliv, če bodo zaupali v svoje vire moči.

Perspektiva moči se pokaže kot pomemben koncept dela. V obdobju 1975–1985 so bili usmerjeni v »krepitev moči« mladostnikov in v njihovo »samozaupanje o svojih zmožnostih«, v letu 2004 so mladostniki usmerjeni v iskanje in aktiviranje virov moči zase in za druge, pri čemer postanejo zelo uspešni. V skupini se v obeh obdobjih pokaže pomembnost vrstnikov. Po zapisih sklepam, da gre za povezovanje kot dodajanje moči (mladi povečajo svojo moč, če se povežejo z vrstniki, ki imajo podobne probleme, in tako odkrivajo nove strategije, uvidijo, kako probleme rešujejo drugi), ki se v moji raziskavi (2004) pokaže pri večini članov kot uspešno.

Načine ravnanja socialnih delavcev v smeri metodskih načel so uporabili že v letih 1975–1985. »Razvijanje in pospeševanje stikov na vseh ravneh in v vseh smereh« bi lahko razumeli kot Lüssijevo načelo kontakta. V tem obdobju sem prepoznala tudi uporabo načela instrumentalne definicije problema (udeleženi v problemu postanejo udeleženi v rešitvi), ki se je v moji raziskavi (2004) pokazala pomembna skozi ves proces, enako kakor načelo pogajanja z interpozicijo, ki omogoča razkrivanje in predelovanje konfliktov, iskanje sporazuma in dogovora. Pisali so, da je cela skupina pomagala oz. reševala probleme posameznika; v tem sem

prepoznala načelo sodelovanja. V raziskavi iz leta 2004 so se metodična načela pokazala kot najpomembnejša sestavina mojega dela skozi vse faze; prav tako so se kazala kot pomembna v obdobju 1975–1985. Žal pa za proučevanje procesa na odnosni ravni niso razvili posebnih raziskovalnih postopkov in instrumentov, zato v poročilih ni veliko podatkov, iz katerih bi se dalo razbrati, kako je potekal skupinski proces, katera metodična načela so še uporabljali in kako so skrbeli za socialnodelovni odnos.

Pomemben je tudi princip tu in sedaj, saj omejitve in reševanje problemov v obeh obdobjih izhajajo iz relativnih zahtev situacije. Mladi so tako v obdobju 1975–1985 kakor leta 2004 pripravljani sodelovati v skupinah, kjer ni paternalistične drže (»kjer ni paternalističnega odnosa starejših avtoritet«, kot zapišejo v obdobju 1975–1985) do mladih, kjer ni direktivnega vodenja in storilnostne naravnosti, temveč sodelovanje temelji na odkritem izražanju stališč, participaciji in soustvarjanju. Tudi v obdobju 1975–1985 so v okviru socialnodelovnega odnosa spodbujali pobude mladih z vabilom k sodelovanju.

K soustvarjanju razumevanja in dogovora v obdobju 1975–1985 prispeva »dvosmerna komunikacija« namesto tradicionalne enosmerne med odraslim in otrokom. V letu 2004 so pglavitni *feedback*, povzemanje, preverjanje, strinjanje in nestrinjanje.

Mladim se pridružujemo s temami, ki izhajajo iz njihovih potreb oz. so prilagojene njihovi starosti. V letih 1975–1985 in v letu 2004 so teme podobne: spolnost, ljubezen, zaupanje, odnosi. V letu 2004 se pokaže pomembna uporaba jezika in simbolov mladih v okviru pridruževanja mladim, v letih 1975–1985 pa o tem ni zapisov.

SKLEP

Cilj iz obdobja 1975–1985, opredeljen kot »uveljavitev položaja mladine kot samoupravnega subjekta oz. vzgoja za samoupravljanje«, je še danes podoben, a poimenovan kot participacija mladih, aktualiziranje vpliva mladih oz. krepitev avtonomije mladih. Ugotavljam, da se delo z mladostniki v vseh teh letih v skupini ni bistveno spremenilo. Koncept perspektive moči oz. načine krepitve moči so uporabljali že nekoč. Takrat so, kot pravijo, krepili (»jačali«) moč. Ravnanja socialnega delavca niso poimenovali z metodičnimi

načeli, a so se vseeno pokazala pomembna. Za socialnodelovni odnos (ki ni poimenovan) so skrbeli z metodičnim principom tukaj in zdaj, s skrbjo, ki je enaka skrbi za odprt prostor. Mladostnike so že nekoč zanimali spolnost, pogovor o ljubezni, zaupanju. 20 let pozneje, ko svet drvi naprej, težave in potrebe mladostnikov ostajajo podobne. Smer demokratičnega vodenja se potrjuje že v obdobju 1975–1985. Ni pomembno, ali bi mlade radi vzgojili za samoupravno odločanje ali krepili njihovo avtonomijo; če bomo skrbeli tako za emocionalno vodenje kot za vodenje organizacije in produkcije in se zavedali, da nismo vsevedoči, če bomo upoštevali *feedback*, skrbeli za dvosmerno komunikacijo, bomo dober zgled za posnemanje. Mladi so danes še vedno navajeni na avtoritativnost. Kot že v obdobju 1975–1985 tudi v letu 2004 potrebujejo določen čas, a z vztrajanjem smo jim omogočili, da so začeli sodelovati, se dogovarjati, samoorganizirati, komunicirati. Ugotavljam, da so vsi ti koncepti nujni in uporabni za delo z mladimi, čeprav imajo v zgodovini različna imena.

Tanja Medvešek

VIRI

- DRAGOŠ, S., POŠTRAK, M. (1984), Prostovoljno delo v mladinskem klubu v Šiški. V: MESEC, B. (ur.), *Prostovoljno delo na področju socialnih dejavnosti: Zbornik strokovnih razprav*. Ljubljana: VŠSD.
- KERN, B., ŽNIDAREC DEMŠAR, S. (2002), *Evalvacija projektov dela z mladino v mestni občini Ljubljana: Raziskovalni projekt*. Ljubljana: MOL.
- MEDVEŠEK, T. (2004), *Pomen socialnega dela pri sodelovanju z mladostniki v skupini*. Ljubljana: FSD (diplomska naloga).
- MESEC, B. (2003), *Od Rakitne do ploščadi: Akcijskoraziskovalni projekti prostovoljnega socialnoterapevtskega dela z otroki in mladino v Sloveniji v letih od 1975 do 1980*. Ljubljana: FSD (neobjavljeno).
- STRITIH, B. (1978), Predlog akcijsko raziskovalne naloge »Prostovoljno preventivno in socialno terapevtsko delo z otroci«. V: KOS, A., POGAČNIK, R. (ur.), *Nepoklicno prostovoljno delo pri varstvu duševnega zdravja*. Ljubljana: Inštitut za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani.
- (1980), Uporaba metod skupinskega dela v vzgoji, prevzgoji in terapiji. V: Stritih, B. (nosilec), *Vpliv družbenega prostora na socializacijo otrok*. Ljubljana: VŠSD.
- (1992), *Skupinsko delo v procesih psihosocialne pomoči: Razvijanje obravnavnega modela in sistemsko-teoretska analiza*. Ljubljana: FF (doktorska disertacija).
- ŽNIDAREC DEMŠAR, S. (2003), *Metode socialnega dela z mladimi*. Ljubljana: FSD (delovno študijsko gradivo).